

Sjókvíaelði í Arnarfirði.

Lög um fiskeldi – Grunnur lagður að erlendu eignarhaldi með „lobbíisma“ og spilltri stjórnsýslu

Margir firðir á Íslandi gefa gott skjól til sjókvíaeldis og eru að því leyti auðlind. Til að leggja grunn að miklum fjárhagslegum ávinningi fyrir útlendinga þurfti að semja leikreglur sem hentuðu erlendum fjárfestum. Skýrsla starfshóps sjávarútvegs- og landbúnaðarráðherra um stefnumótun í fiskeldi sem gefin var út 23. ágúst 2017 leggur grunn að eignarhaldi og miklum fjárhagslegum ávinningi erlendra aðila við uppbyggingu sjókvíaeldis á laxi á Íslandi.

Í starfshópnum var þröngur hópur hagsmunaaðila sem vann fyrst og fremst að því að tryggja sína sérhagsmuni, ásamt opinberum aðilum sem ekki voru að vinna sína heimavinnu. Málið fór síðan í gegnum alla stjórnsýsluna með litlum breytingum og var samþykkt á Alþingi Íslendinga á árinu 2019.

Byggja grunninn

Í upphafi skyldi endinn skoða, hefur eflaust verið gert af íslenskum athafnamönnum sem sóttu um fjölda eldisvæða fyrir laxeldi í sjókvíum. Arnarlax með um 70.000 tonn í ferli og Fiskeldi Austfjarða um 55.000 tonn eða samtals um 70% eldisvæða um mitt ár 2016. Íslenskir athafnamenn höfðu erlenda fjárfesta sem bakhjarla og í raun voru leppar þeirra. Stjórnarformenn Arnarlax og Fiskeldis Austfjarða yfirtóku hagsmunasamtökin Landssamband fiskeldisstöðva og nýttu aðstöðu sína við að semja leikreglur sér og erlendum fjárfestum til fjárhagslegs ávinnings á kostnað annarra m.a. frumkvöðla í sjávarbyggðum. Síðan hafa þeir leitað skjóls með því að renna Landsambandi fiskeldisstöðva inn í Samtök fyrirtækja í sjávarútvegi (SFS). Allt aðrar reglur gilda samt um eignarhald erlendra aðila í sjókvíaelði annars vegar og sjávarútvegi hins vegar.

Stefnumótunarskýrslan og erlent eignarhald

Það var lengi ljóst að hverju var stefnt. Á árinu 2017 voru erlendir aðilar orðnir meirihlutaeigendur í flestum fyrirtækjum með laxeldi í sjókvíum. Í stefnumótunarskýrslunni er lagt til að „ekki verði settar sérstakar takmarkanir á erlent eignarhald í íslensku fiskeldi“. Það kemur vel fram í fundargerð stefnumótunarhópsins frá 14.7. 2017 hvert menn voru að fara:

Valdimar Ingi Gunnarsson.

„Ákveðið að nefndarmenn fái sendar glærur og áhættumatsskýrslu eftir klukkan 14 þegar hlutabréfamarkaði í Noregi hefur verið lokað“. Í áhættumatsskýrslunni var kynnt áhættumat erfðablöndunar sem hefur það meginhlutverk að úthluta framleiðsluheimildum til laxeldisfyrirtækja í erlendri eigu en hefur litið sem ekkert með umhverfisvernd að gera.

Hagnaðurinn fluttur úr landi

Í stefnumótunarskýrslunni kemur fram: „Þau rök hafa heyrst að hagnaður í fyrirtækjum sem lúta erlendri eignaraðild sé fluttur úr landi og eigendur ráðstafi honum erlendis og fjárfesti ekki hér á landi. Hvort þetta verður raunin á eftir að koma í ljós“. Leiðandi aðilar í stefnumótunarhópnum gerðu sér grein fyrir því að megnið af framtíðarhagnaði fyrirtækjanna yrði til við skráningu á erlendan hlutabréfamarkað. „Hækkun í hafi“ á eignarhlutum um tugi milljarða króna m.a. með skráningu á erlendan hlutabréfamarkað má skýra að mestu leiti með hve miklum verðmætum var úthlutað nánast endurgjaldslaust til langs tíma til útlendinga. Eigið fé Arnarlax í árslok 2019 var um 9 milljarðar króna, en félagið metið á um 47 milljarða þegar farið var í hlutafjárútböð. Það segir mikið til um hvers virði þessi eldisleyfi eru. Erlendir fjárfestar geta innleyst hagnaðinn með eftirfarandi leiðum:

- Auka hlutafé fyrirtækisins og selja á háu verði og ná þannig inn miklu fjármagni, en gefa eftir lítinn eignarhlut.
- Geta áfram með meirihlutaeign

ráðskast með daglegan rekstur félagsins sér til hagsbóta.

- Selja hlutabréfin strax eða síðar og ná þannig fram ávinningnum.
- Vinna að því að gera eldisleyfin að varanlegri eign.

Hagnaðurinn innleystur

Erlendir aðilar byrjuðu að auka hlutafé fyrirtækjanna með sölu til íslenskra lífeyrissjóða og annarra aðila á Íslandi í tilfelli Arnarlax október 2020. Á sama tíma seldi norskt fjárfestingafélag hlut sinn í Arnarlaxi fyrir 1.800 milljónir króna með tífoldum hagnaði frá árinu 2016. Þannig er innlend fjármagn lífeyrissjóðseigenda nýtt til að fjárfesta í félagi sem er að langstærstum hlut í eigu erlendra aðila og auðvelda erlendum aðilum útgöngu með miklum hagnaði. Íslenskir athafnamenn sem hafa unnið að krafti með „lobbíisma“ eignuðust í upphafi eignarhlut á hagsæðu verði og hafa selt sig út að hluta með miklum hagnaði.

Varanlegt eignarhald?

Þegar kemur að endurnýjun á eldisleyfum verður þrýstingur á um að varanlega eign sé að ræða eins og gerst hefur erlendis. Það gerist með „lobbíisma“ í gegnu alla stjórnsýsluna. Þá verða m.a. þau rök notuð að þetta skipti atvinnulíf svo miklu máli og fjárfest hafi verið í miklum innviðum. Það er þekkt hvornig veiðireynsla verður að varanlegum kvóta hér á landi, en sú eign er a.m.k í eigu innlenda aðila og yfirleitt þeirra frumkvöðla sem hófu útgerð eða hafa keypt kvóta á háu verði. Það er ýmislegt jákvætt með varanlegri eign, en var það ætlun að eldisleyfin, auðlindin yrðu eign útlendinga?

Opinber rannsókn

Stjórnarformenn fiskeldifyrirtækjanna hafa með hjálp fyrrverandi ráðherra og þess ráðherra sem nú í haust stígur til hliðar og ekki síst spilltum embættismönnum og stjórnsýslu hafa náð miklum fjárhagslegum ávinningi. Það hefur verið markvisst reynt að þagga niður í þeim aðilum sem hafa reynt að benda á þá spillingu sem hefur einkennt þetta mál. Ítrekað hefur verið farið fram á opinbera rannsókn án þess að það hafi skilað árangri.

Valdimar Ingi Gunnarsson